

<style type="text/css"></style>

01 Allmänt

Kronärtskockan anses av många vara trädgårdens aristokrat, med sina stora silverblad och mäktiga tistelblommor. Kronärtskockan kan bli två meter hög och det är spännande att följa plantans tillväxt fram till skörd.

Redan under antiken använde greker och romare kronärtskockan vid sina stora festmåltider. Plinius d.y. beskrev för snart tvåtusen år sedan hur denna växt odlades och anrättades. Och trots sitt namn har den ingenting med ärtor att göra. Namnet kommer från det arabiska ordet **Arthi**, jord och **schoki**, tagg. Kronärtskockan är perenn, men i vårt land är det endast vissa gamla sorter t. ex Grön skånsk, som odlas för övervintring. Flertalet sorter är känsligare för klimatet och odlas därför som ettåriga. Blommorna är ungefär 10 centimeter i diameter hos övervintrande sorter och 12-16 centimeter hos våra allmänt odlade ettåriga sorter. Holkfjällen är hos en del sorter helt gröna, hos andra violetta.

En skocka som odlas som perenn ger ingen skörd första säsongen. Först under andra året kan man börja sködra de läckra blomsterknopparna.

02 Näringsvärde

Näringsvärde i 100 gram ätlig produkt enligt Livsmedelstabell från Statens Livsmedelsverk1993:

Energi (exkl. fibrer)	171	kJ 41 kcal
Vatten	84,0	g
Aska	0,8	g
Protein	2,7	g
Fettsyror, mättade	0,1	g
Fettsyror, omättade	0,1	g
Kolhydrater, ej fibrer	6,9	g
Kostfibrer	5,0	g
Betakaroten	108	mikrogram
Retinolekv.	18	mikrogram
A-tokoferol	0,2	mg
Tiamin	0,08	mg
Riboflavin	0,06	mg

Niacin	0,8	mg
Niacinekv.	1,3	mg
Vitamin B6	0,11	mg
Folacin	74	mikrogram
Askorbinsyra	11,0	mg
Natrium, Na	80,0	mg
Kalium, K	340,0	mg
Kalcium, Ca	48,0	mg
Fosfor, P	77,0	mg
Magnesium, Mg	47,0	mg
Järn, Fe	1,6	mg
Zink, Zn	0,4	mg
Selen, Se	1	mikrogram

03 Utsäde

Grön skånsk eller **Herrgård** är en äldre sort som uppförökas på vegetativ väg. Sorten är förhållandevis hårdig och rikbärande. Den ger skörd redan i juli månad och fortsätter sedan att sätta blomknoppar tills skörden sätter punkt. Huvudena är relativt små, vanligen inte mer än 8-10 centimeter i diameter. Blombotten är i förhållande till blomkorgens storlek anmärkningsvärt stor och köttig. Sorten används för övervintring.

Violett odlas som ettårig, men kan vissa år övervintra på växtplatsen, om de täcks på lämpligt sätt. Ger skörd ett par veckor senare än Grön skånsk. Blombottnarna är vanligen breda - uppemot 18 centimeter i diameter - men det förekommer också skockor med mindre utpräglade bottnar.

Green Globe har gröna blomsterknoppar. Skörd från juli till första frosten. Plantorna tål lätt nattfrost efter utplantering, däremot är blomknoppen känslig för frost på hösten. Plantorna är normalt inte vinterhårdiga, men de kan möjligen övervintra i Skåne om de täcks med halm eller dylikt.

04 Jordmån, pH

Välj en öppen och solig men inte blåsig växtplats, eventuellt i prydnadsrabatten, och ge kronärtskockan om möjligt en väl bearbetad, ogräsfri och väl-dränerad lerjord som är rik på mull och näring, och har normal kalkhalt (pH 6,5-7,5).

05 Sådd/plantering/drivning

Kronärtskockan kan uppföras antingen genom frösådd eller genom delning av plantor. Till ettåriga kulturer brukar man använda frösådd och till fleråriga vegetativt uppdagna plantor. Sorten Violetta brukar sås.

Fröplantor: Självodlat utsäde kan betyda svårigheter att hålla sorten konstant. Säkrast resultat blir det om man köper frö från en fröfirma. På 1 gram går det ungefär 25 frön. Radavståndet ska vara minst 70 centimeter, plantavståndet 50 centimeter och sådjupet 2 centimeter. Groningstid 1-2 veckor vid en temperatur på +15-18°C. Sådden sker vanligen i krukor med 2-3 frön i varje. Gallra sedan bort de sämsta exemplaren. Under plantuppdagningen kan det bli nödvändigt med omplantering till större kruka, eftersom sådden ofta görs så tidigt som i februari-mars. Vid omplanteringen bör plantorna gödulas med näringsrik kompostjord.

Vegetativt förökade plantor: Sorten Grön skånsk uppföras vegetativt. Man kan antingen ta sidoskott, sticklingar eller företa delning av äldre plantor. Vanligen tar man sidoskott från övre delen av rotstocken, när bladen nått en höjd av 15 - 20 centimeter. Tar man delningsplantan tidigare finns risk att moderplantorna blir kraftigt hämmade och att delningsplantorna ruttnar i stället för att ta sig. Man makar försiktigt bort jorden från moderplantan och lösgör ett eller flera skott med kniv eller spade och låter en del av den gamla rotstocken följa med tillsammans med litet rötter. Plantera direkt eller sätt i krukor.

06 Odling

I slutet av april brukar det finnas färdiga plantor att köpa. Beroende på sort planteras de på olika avstånd: 1 x 1 m för ettåriga och 1 x 1,5 meter för perenna. Före utplanteringen måste jorden vara väl bearbetad och fri från rotoogräs. Plantorna sätts på samma djup som de tidigare vuxit. Djupt planterade skockor ger lägre skörd och har svårare att övervintra. Planteringen utförs i maj och det är viktigt att jorden är näringsrik. Eftersom de är frostkänsliga bör man vänta tills faran för nattfrost är över. Före utplanteringen måste plantorna avhärdas. Man bär ut dem under dagen och tar in dem igen till natten.

Täck jorden för att förhindra uttorkning. Täckmaterialet bör dock inte vara alltför kompakt. Kronärtskockan är beroende av god lufttillförsel till rötterna.

Tar man rotskott från övervintrande plantor bör rotstocken vara minst 4-8 centimeter och gärna större.

Vid övervintring är det viktigt att täcka över dem med lämpligt material. Täckmaterialets tjocklek måste anpassas efter väderleken, och täckningen utföres strax innan marken tjälär.

Skär ner stängeln till 20 centimeter över markytan och kupa försiktigt upp litet jord närmast plantan. Täck sedan jordkullen med exempelvis två tegelpannor, så att vatten kan rinna av. Ovanpå detta lägger man ytterligare skydd i form av löv, halm, tång eller stallgödsel, eller en blandning, som sedan kan myllas ner i jorden till våren. Om vädret under en längre tid är vått i stället för kallt bör man lätta på marktäckningen så att luft kommer in, detta för att förhindra att rötterna ruttnar. På våren kan det vara lämpligt att avlägsna täcket i takt med att frosten släpper.

Som ett alternativ till att låta plantorna övervintra på plats kan man efter avslutad skörd gräva upp plantorna och jordslå dem på frostfri plats, till exempel i ett växthus.

07 Gödsling

Kronärtskockan är en krävande växt, vilket innebär att den vill ha mycket näring, 3-4 kilogram naturgödsel per kvadratmeter på hösten, och dessutom litet extra under sommaren, med en organiskt sammansatt fullgödsel. Odlar gärna grüngödselväxter året innan, då det kan räcka med litet mindre stallgödsel. Näringsrik kompost kan med fördel användas, framför allt för lite extra näringstillskott under sommaren.

08 Bevattning

Kronärtskockan är inte bara krävande när det gäller näring, ljus och värme. Den vill också ha god tillgång till vatten. Om den inte får tillräckligt med vatten vid en torrperiod skrupnar blomkorgarna och utbytet blir lågt och av dålig kvalitet. Täckning av jordytan förhindrar avdunstning, men täcket får som nämnts inte bli för tätt (se kap 06 ovan).

09 Växtskydd

Om de allmänna förutsättningarna är bra, d.v.s. jord, pH, dränering, vattentillgång, ljus, värme och näring, brukar plantorna inte vara utsatta för några speciella sjukdomar. Bladlöss kan förekomma, men de kan sprutas bort med vanligt vatten. Om bladen gulnar och får ljusa fläckar, samt tunna nät på bladens undersida, är det förmodligen spinnkvalster som drabbat växten. De är svåra att bli av med (se Schmid/Henggeler, Biologiskt Växtskydd). Mögelsvampar kan uppträda om rötterna får för varmt och fuktigt under vintertäcket. Det medför att plantorna ruttnar. Lufta och tag eventuellt bort lite täckmaterial.

Dahlia och krysantemum angrips ofta av mögel. Samma svamp kan lätt överföras till kronärtskockan och därför bör dessa aldrig planteras i närheten av varandra. En angripen skocka känns igen på de bruna möglande holkfjällen. Skär bort angripna delar och gräv eventuellt upp hela plantan om angreppet är svårt.

10 Skörd

När skockorna är trinda och de understa fjällen börjar spreta utåt, är det dags för skörd. Snittet bör göras 5-10 centimeter under blombotten. Bästa tiden är tidigt på morgonen, medan det ännu är svalt. Lägg skockorna i kallt vatten några timmar. Då blir du av med bladlöss, nyckelpigor, och tvestjärtar, som brukar gömma sig under holkfjällen.

De första skockorna brukar bli skördefärdiga i början av juli. Tidigast är toppskotten av sorten Grön skånsk. Sidokotten ger skörd någon vecka senare.

Äldre plantor av Grön skånsk brukar ge upp till tjugo skockor per planta, ibland mer, medan yngre plantor bara förmår producera några stycken. Treåriga plantor har i försök vid Alnarp givit i genomsnitt 605 skockor per 100 kvadratmeter, motsvarande 9,1 skockor per planta. Sorten Violett ger 6-8 skockor per planta, men eftersom ettåriga plantor sätts tätare än fleråriga, blir skördeutbytet per ytenhet praktiskt taget lika stort för de båda sorterna.

11 Förvaring

Eventuell förvaring bör göras så kort som möjligt. Korttidsförvaring kan göras i kylskåp vid 8-10°C och i mörker. Längre förvaring bör göras i lägre temperatur 0,5 -4°C.

12 Praktiska tips

Skörda skockorna i tid. Då blommorna väl är utslagna är skockan inte längre användbar annat än som torkad prydnad, med sina vackert blå, rörformiga blommor. Förutom holkfjällen är det den köttiga blombotten som man äter. Den är en verklig delikatess. Servera den kokt med smörsås eventuellt smaksatt med citron, eller med en dipsås gjord av gräddfil, tomatsås, senap eller dylikt

Koktiden är 30 - 40 minuter. Skär av skaftet före kokningen.

Robin Olsson, FOBO:s Handbok 1987.

Lyckas med trädgården.